



ÁRNYÉKJELENTÉS

VISZONTAGSÁGOK A KOMMUNISTA UTCANEVEK
ÁTNEVEZÉSE KÖRÜL

2019. április 4.

TARTALOMJEGYZÉK

Tartalomjegyzék	2
Bevezetés	3
A kommunista utcanevek ügye mint „tudományos kérdés”?	3
Az MTA nem látja el törvényes kötelezettségét maradéktalanul	4
Baloldali elfogultság, kettős mérce	4
Végrehajtási nehézségek	5
Következtetések és ajánlások	5

BEVEZETÉS

Az Országgyűlés 2012. november 19-i ülésnapján fogadta el az egyes törvényeknek a XX. századi önkényuralmi rendszerekhez köthető elnevezések tilalmával összefüggő módosításáról szóló 2012. évi CLXVII. törvényt. A jogszabály értelmében nem viselheti közterület, közintézmény, sajtótermék, cég és egyesület elnevezése olyan személy nevét, aki XX. századi önkényuralmi politikai rendszerek megalapozásában, kiépítésében vagy fenntartásában vezető szerepet töltött be, valamint olyan kifejezés vagy olyan szervezet nevét, amely a XX. századi önkényuralmi politikai rendszerrel közvetlenül összefüggésbe hozható.

A módosító törvény több mint hat évvel ezelőtt, 2013. január 1. napján lépett hatályba, ennek ellenére a kommunista múlt szálai többé-kevésbé elvarratlanul maradtak ezen a területen. Kétségtelen, hogy a háromezernél is több kommunista utcanév többségét azóta megszüntették, azonban még így is ezer körüli azon közterületek száma, amelyek elnevezését a törvény értelmében meg kellett volna változtatni.

A legtöbb visszásság abból ered, hogy a törvény az MTA hatáskörébe utalja annak eldöntését, hogy történelmünk mely szereplői tekinthetők XX. századi önkényuralmi politikai rendszerek megalapozásában, kiépítésében vagy fenntartásában vezető szerepet betöltött személyeknek.

A KOMMUNISTA UTCANEVEK ÜGYE MINT „TUDOMÁNYOS KÉRDÉS”?

A törvény úgy rendelkezik, hogy a törvényességi felügyelet „kétség esetén köteles beszerezni a Magyar Tudományos Akadémia állásfoglalását” – ez a kitétel azonban a joggyakorlatban lényegében kötelezően alkalmazandóvá vált, amit az Alkotmánybíróság [3038/2016. (III. 3.) AB határozat] is megerősített arra tekintettel, hogy kérdésében az állam nem jogosult dönteni, tudományos kutatások értékelésére kizárólag a tudomány művelői jogosultak [Alaptörvény X. cikk (2) bekezdés].

Az Alkotmánybíróság annak ellenére jutott erre a következtetésre, hogy feltétlen érvényesülésre az MTA állásfoglalása sem tart igényt, ezt külön ki is emeli a dokumentumban: „[az Akadémia] tudományos (szakmai) szempontú állásfoglalást fogalmaz meg, amely nem kötelező érvényű.” Ebből is látszik, hogy a jogalkotó és a közvélekedés eredetileg köztudomásúnak vélte, mely utcanevek (intézménynevek, stb.) sorolhatók a XX. századi önkényuralmi rendszerekhez való kötődésük okán a törvény tilalmi körébe. A Magyar Tudományos Akadémia állásfoglalása csak kisegítő jellegű lett volna.

Az Alkotmánybíróság határozata által megszilárdított – megítélésünk szerint téves, „contra legem” – jogértelmezésen alapuló joggyakorlat következtében **ma lényegében az MTA dönti el**, hogy mely utcanevek ütköznek törvénybe és melyek nem.

AZ MTA NEM LÁTJA EL TÖRVÉNYES KÖTELEZETTSÉGÉT MARADÉKTALANUL

A Magyar Tudományos Akadémia listát tett közzé „sorvezetőként” azon személyekről, szervezetekről, melyekről a törvény értelmében nem lehet közterületet, közintézményt, stb. elnevezni. Zavaró, hogy az MTA kerüli az egyértelmű, normatív jellegű megfogalmazásokat. Az esetek jelentős részében a „**nem használható**” helyett a „**nem javasolt**” minősítés szerepel, így a jogalkalmazó önkormányzatok, kormányhivatalok értelmezésén múlhat egy-egy a diktatúra áldozatai számára sértő elnevezés sorsa (pl. Marx, Károlyi Mihály, Néphadsereg, Kulich Gyula, Schönherz Zoltán, Erdei Ferenc stb).

Számos kommunista rendszerben vezető szerepet betöltő személy vagy szervezet **nem szerepel az MTA listájában** (pl. Dinnyés Lajos miniszterelnök, Március 21. [a Tanácsköztársaság kikiáltása], Vosztok [szovjet úrprogram]), így a róluk elnevezett közterületek megváltoztatása érdekében nem tudjuk megindítani a törvényességi felügyeleti eljárást. Az Akadémia összefoglalója ugyanis kizárólag azokat a közterületneveket tartalmazza, amelyekről önkormányzatok az állásfoglalását kérték. Ezt az akadályt elhárítaná, ha nemcsak önkormányzatok, hanem civil szervezetek is kérhetnék a tudós társaság állásfoglalását.

Helyenként igen részletes életrajzi adatok felvonultatása ellenére **az Akadémia „állásfoglalása” nem tartalmaz minősítést**, azaz nem közli, hogy az adott elnevezés használható-e. Emiatt számos egyértelműen a bolsevizmushoz köthető közterületi elnevezés maradhatott hatályban (pl. Latinka Sándor).

Szintén anomáliaként azonosítható az állítólagos „**semleges nevek**” kérdésköre (pl. Győzelem, Mártírok stb.). Az egyes fogalmak általános jelentésére hivatkozással az ebbe a típusba sorolt elnevezések az MTA szerint használhatóak. A Akadémia azonban nem vesz tudomást arról, hogy ezek a fogalmak a közterületeinken kizárólag 1948 után jelentek meg, és vitathatatlan általános jelentésük ellenére ebben a kontextusban más értelmet nyernek (pl. a szocializmus győzelme, a kommunista mártírok).

BALOLDALI ELFOGULTSÁG, KETTŐS MÉRCE

Az MTA által összeállított lista elfogultsága az oka, hogy számos kommunista személy a törvény eredeti szándéka ellenére maradhat az utcanévtáblákon. „Az MTA természetes személy esetén nem vizsgálja az érintett tudományos vagy művészeti munkásságát, teljesítményét és jelentőségét, kizárólag abban a kérdésben foglal állást, amelyre a törvény kötelezi” – állítja az Akadémia az összefoglaló jelentésében. Ehhez képest számos esetben (pl. Beloiannis [görög kommunista vezető], Benedikt Ottó [Kun Béla titkára], Engels) egyéb körülményekre – pl. alkotóművészi, tudományos tevékenység – tekintettel nyilvánítja használhatóvá olyan személyek elnevezését, akik egyértelműen XX. századi önkényuralmi rendszerhez köthetők.

Egyes esetekben **arra hivatkoznak, hogy az illető korábban elhalálozott** (pl. Szabó Ervin, Frankel Leó) és így eleve nem tudott részt venni az önkényuralomban. Ez meglehetősen ellentmondásos érvelés, ugyanis más esetekben 19. századi személyeket tiltanak vagy „nem javasoltnak” minősítenek (pl. Marx). Másrészt figyelmen kívül hagyja a törvény azon rendelkezését, amely szerint az önkényuralmi rendszer *megalapozásában* való részvétel is az elnevezés tilalmát indokolja.

Az MTA **baloldali elfogultságát** hűen tükrözi, hogy ez a jóindulat csak a baloldali személyiségekre nézve áll fenn, a jobboldali kötődésű, egyesek által vitatott tudósokat, művészeket vagy közéleti szereplőket ugyanakkor felvette a „tiltólistára”. Az 1937-ben elhunyt Tormay Cécile (többek között állítólagos „művészi színvonaltalanság” okán!), Hóman Bálint mártírhalt kultuszminiszter vagy az írói életműve és nem politikai tevékenysége okán tisztelt Nyirő József (a „székely apostol”) ma nem kaphat utcát, miközben annak a Szabó Ervinnek a nevét viseli a főváros könyvtára, aki önmagát is szélsőbaloldali terroristaként definiálta, és merényletet szervezett Tisza István miniszterelnök meggyilkolása érdekében.

VÉGREHAJTÁSI NEHÉZSÉGEK

A törvény gyakorlati érvényesülésének fő gátját az önkormányzatok hozzáállása jelenti. Egy részük a szándékos időhúzásra vagy jogi kiskapuk keresésére törekszik. Vannak települések, amelyek pert indítottak a kommunista utcanevek megtartásáért (pl. Nyírbátor). Más önkormányzatok tudálékos ferdítésekkel próbálják kikerülni a törvényt: a Ságvári utcáról azt állítják, hogy a más országrészben található Ságvár községről kapta nevét (Kákics, Baranya megye), máshol egy fiktív Kun Bélával érvelnek az átnevezés ellen. Akad, ahol elhagyják a keresztnévet (Zalka Máté utca helyett Zalka utca – Sukoró), és ezzel megoldottnak tekintik az ügyet. Szomorú, hogy ezeket a formálisan jogszerűnek tűnő, valójában **a törvény kijátszására irányuló gyakorlatokat a kormányhivatalok elfogadják**. Vannak helyi önkormányzatok, amelyek „népszavazást” tartottak az átnevezésekről, mintha azzal felülírhatnák a törvény szigorát (Budapest III. kerület). Álláspontunk szerint ezeket a visszásságokat akkor lehetne megnyugtatóan rendezni, ha megváltozna a kormányhivatalok megengedő gyakorlata.

KÖVETKEZTETÉSEK ÉS AJÁNLÁSOK

A kommunista utcanevek átneveztetése fontos szimbolikus közügy, amely három évtizeddel a rendszerváltás után nem késhet tovább. Annak, hogy ez a folyamat a 2013 óta fennálló törvényi rendelkezés ellenére megtorpant, a fentiekben részletesen kifejtett visszásságok alapján álláspontunk szerint *két elsődleges oka van*.

I. Az első gátló tényező az a körülmény, hogy a Magyar Tudományos Akadémia összességében alkalmatlan állásfoglalását a joggyakorlat és az Alkotmánybíróság határozata de facto anyagi jogforrássá tette. Ez azt eredményezte, hogy **az MTA**

részrehajló összefoglalója következtében számos történelmi személyiség vagy szervezet – a jogalkotó eredeti szándéka ellenére – kikerült a tilalmi körből.

Visszásnak tartjuk egy ideológiai részrehajlás okán nem objektív szervezetre bízni a törvény végrehajtását, ezért javasoljuk, hogy **törvénymódosítás útján a jövőben ne az MTA (kizárólagos) döntési kompetenciája legyen annak megítélése, hogy állást foglaljon az egyes elnevezések használhatósága kérdésében.** Megjegyezzük, hogy Magyarországon más közjogi jogállású szervezet is létezik, melyeknek ebben az emlékezetpolitikai kérdésben az MTA-nál is alaposabb kompetenciája van. Magyarország Alaptörvénye rendelkezik a Nemzeti Emlékezet Bizottságáról (NEB): *„A kommunista diktatúrával kapcsolatos emlékezet állami megőrzése érdekében Nemzeti Emlékezet Bizottsága működik. A Nemzeti Emlékezet Bizottsága feltárja a kommunista diktatúra hatalmi működését, a kommunista hatalmat birtokló személyek és szervezetek szerepét, és tevékenysége eredményeit átfogó jelentésben, valamint további dokumentumokban közzéteszi.”*
[Alaptörvény U) cikk (3) bekezdés]

Javasoljuk az érintett jogszabályok akként történő módosítását, hogy a jövőben a Nemzeti Emlékezet Bizottsága működjön közre az állásfoglalások kiadásában. A NEB közjogi szervezet, a *Nemzeti Emlékezet Bizottságáról szóló 2013. évi CCXLI. törvény* 1. § (2) bekezdése értelmében *„A Bizottság tevékenysége során minden más szervezettől független.”* A NEB ezen feladatkörét a NEB tv. 1. § (4) bekezdése alapozná meg: *„A Bizottság önállóan, illetve az Országgyűlés kérésére megállapításokat, jogalkotási javaslatokat tesz, jelentéseket készít, amelyekkel elősegíti a kommunizmus bűneinek feltárását, ezáltal pedig a demokratikus jogállamiság kiteljesedését.”*

II. A kommunista utcanevek felszámolásának másik jelentős gátja a kormányhivatalok megengedő gyakorlata. Szükségesnek tartjuk a Kormány határozott fellépését annak érdekében, hogy a fővárosi és megyei kormányhivatalok a törvényt kellő hatékonysággal érvényre juttassák. Ne legyen elfogadott gyakorlat a kommunista utcaneveket tiltó jogszabály megkerülése, lerontása.

Jogos és méltánylandó kezdeményezés a bolsevik típusú diktatúrák velünk élő hagyatékának felszámolása. Nem vitatjuk, hogy a kommunista utcanevek megváltoztatása bizonyos adminisztratív és politikai kellemetlenségekkel jár. Ezt az egyszeri terhet azonban minden önkormányzatnak alkotmányos kötelezettsége vállalni. Egyesületünk bízik abban, hogy a jövő nemzedékek Kun Bélát, Szamuely Tibort vagy éppen Szabó Ervint az általuk képviselt ideológiával együtt a történelemlékönyvekből és a múzeumok kiállításairól fogják megismerni, nem pedig az utcanévtáblákról.

Budapest, 2019. április 4.



Magyar Patrióták Közössége